

**Міжнародна наукова конференція Національної бібліотеки України імені
В. І. Вернадського «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у
міжнародний бібліотечний простір» (2024)**

**Семінар «Українська юдаїка: історія збереження та вивчення бібліотечних,
архівних, музейних фондів і пам'яток України»**

Горшихіна Ольга Юліївна,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9562-9893>,

молодша наукова співробітниця,

відділ фонду юдаїки,

Інститут рукопису,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Київ, Україна

e-mail: Gorshihina@nbuv.gov.ua

**ІСТОРІЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ ПРЕСИ НІМЕЧЧИНИ 1919–1938 РОКІВ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВІДДІЛУ ФОНДУ ЮДАЇКИ ІНСТИТУТУ
РУКОПISУ НБУВ)**

Авторка здійснила огляд історії єврейської преси у міжвоєнній Німеччині на матеріалах збереженої колекції Архіву преси Інституту єврейської пролетарської культури ВУАН у відділі фонду юдаїки Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Ключові слова: історія, євреї, преса, Німеччина, Інститут єврейської пролетарської культури, відділ фонду юдаїки, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Історію єврейської преси Німеччини у міжвоєнний період можна поділити на два етапи. Перший починається з прийняття Веймарської конституції 1919 р., яка гарантувала основи демократії та громадянські свободи. Як наслідок відбувався значний розвиток єврейських культурних, громадських і наукових

товариств і установ. Суттєво збільшилася кількість єврейських періодичних видань, розширилася їх тематика.

Більше тридцяти нових єврейських газет і журналів для різних соціальних груп друкувалося у 1920-х – початку 1930-х рр.. Цю періодику можна умовно поділити на такі розділи (за тематикою, видавцями, місцем видання):

– *Видання релігійно-філософського змісту*: релігійно-ортодоксальний місячник про навчання та життя в юдаїзмі «Jeschurun» (Берлін, 1914–1930); літературний часопис «Der Morgen» (Берлін, 1925–1938), заснований філософом Юліусом Гольдштейном і присвячений духовності німецького єврейства, виходив раз на два місяці, а потім щомісяця.

– *Еміграція, соціальний захист*: двомісячник «Jüdische Arbeits- und Wanderfürsorge» (Берлін, 1927–1929) висвітлював єврейську еміграцію, соціальне забезпечення робітничих єврейських організацій Німеччини, проблеми єврейського працевлаштування; вище згадане видання було об'єднане з виданням «Jüdische Wohlfahrtspflege» й надалі виходило під назвою «Jüdische Wohlfahrtspflege und Sozialpolitik» (1930–1938); часопис Центрального управління соціального захисту німецьких євреїв у співпраці з Головним управлінням соціального захисту єврейських мігрантів «Nachrichtendienst» (Берлін, 1922–1928) виходив друком кожні чотири-вісім тижнів з жовтня 1922 р.

– *Релігійні громади*: видання Ліберальної синагоги в Берліні «Die Gemeinschaft: Hefte für die religiöse Erstarkung des Judentums». (1925–1933) публікувало новини громади, оголошення про події, матеріали релігійного змісту; Регіональна асоціація єврейських релігійних громад у Гессені видавала бюлетень «Mitteilungsblatt des Landesverbandes der israelitischen Religionsgemeinden Hessens» (Майнц, 1926–1936); єврейська громада Франкфурта-на-Майні видавала інформаційний бюлетень-місячник «Gemeindeblatt der Israelitischen Gemeinde Frankfurt am Main» (1922–1938), що містив матеріали про традиції та свята, події та заходи в синагогальній громаді, оголошення та рекламу, презентував роботу місцевих установ і товариств.

– *Товариства єврейських ремісників*: місячник «Der jüdische Handwerker» (Берлін, 1925–1938) видавала Центральна асоціація єврейських майстрів

Німеччини; інформаційні періодичні видання «Der jüdische Aufbau» (Берлін, 1931–1932), «ORT-Korrespondenz» (Берлін, 1932–1933) та «Mitteilungen des Verbandes der Gesellschaften zur Förderung des Handwerks und der Landwirtschaft unter den Juden "ORT"» (Берлін, 1925–1932) видавало німецьке відділення Товариства сприяння розвитку промисловості, ремесел і сільського господарства серед євреїв «ОРТ».

– *Єврейські молодіжні організації*: Асоціація німецьких студентів єврейської віри (Kartell-Convent), що протидіяла антисемітизму в німецьких університетах, видавала місячник «KC-Blätter: Monatsschrift der im Kartell-Convent vereinigten Korporationen» (Берлін, 1910–1933); Імперський комітет єврейських молодіжних спілок видавав інформаційний бюлетень із повідомленнями «Mitteilungen des Reichsausschusses der Jüdischen Jugendverbände» (Берлін, 1927–1930), регіональне видання «Der Jugendbund: Mitteilungen des Verbandes der Jüdischen Jugendvereine Deutschlands» (Дюссельдорф, 1925–1932); місячник Німецького гуртка у Всесвітній асоціації Маккабі «Der Makkabi» (Берлін, 1900–1939) публікував подорожні звіти з Палестини, статті з національного питання, етнографічні нариси, репортажі зі спортивних заходів Європи, описи гімнастичних вправ для дорослих і дітей.

– *Регіональні видання*: єврейський тижневик для Вісбадена та його околиць «Jüdische Wochenzeitung für Wiesbaden und Umgebund» (№ 19, 3 травня 1931) та зі зміненою назвою видання «Jüdische Wochenzeitung für Nassau» (Вісбаден, 1931); інформаційний бюлетень сіоністських організацій Баварії «Das jüdische Echo» (1914–1933).

Окремо варто згадати тижневик «Abwehrblätter» (Берлін, 1925–1930), який видавало Товариство захисту від антисемітизму.

Другий етап в історії єврейської преси в Німеччині починається у 1933 р. з приходом до влади націонал-соціалістичної партії, настає лиха доба для всього єврейського населення Німеччини. На час подій сумнозвісної «кришталеві ночі» у листопаді 1938 р. більшість єврейських видань припинили існувати, а їх автори та видавці зазнали репресій або емігрували.

У підрадянській Україні міжвоєнного періоду єврейська преса кількісно й регіонально була дуже розвиненою, однак тематично відрізнялася від Німеччини та інших, нерадянських, країн світу. Попри офіційну відсутність політики антисемітизму, вже з початку 1920-х років радянська влада дозволяла видавати лише прорадянські, пролетарські видання їдишем та місцевими мовами радянських республік, натомість преса івритом, періодика релігійного чи сіоністського спрямування, видання некомуністичних організацій потрапили під заборону. Задля кращого контролю над умами громадян у науковій царині відбувалася інституалізація єврейських студій, юдаїки. Наприкінці 1920-х нарешті був створений єврейський відділ у Всенародній бібліотеці України (ВБУ), який засновники бібліотеки планували створити ще у 1919 р. У 1929 р. при Інституті єврейської пролетарської культури (ІЄПК) Всеукраїнської академії наук було створено й активно комплектувано радянськими й дорадянськими, а також закордонними виданнями Центральний архів єврейської преси та єврейську наукову бібліотеку.

Наприкінці 1930-х рр. після закриття єдиної публічної державної єврейської бібліотеки Бібліотеки ім. М. Вінчевського та ліквідації ІЄПК, їхні бібліотечні фонди надійшли до Бібліотеки академії наук (БАН) УРСР (колишня ВБУ, теперішня – НБУВ). Сьогодні відділ фонду юдаїки Інституту рукопису НБУВ є центром дослідження та збереження єврейської рукописної та друкованої спадщини України та світу.

Olga Gorshihina,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9562-9893>,

Junior Research Associate,

Judaica Department,

Institute of Manuscript,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

e-mail: Gorshihina@nbuv.gov.ua

**HISTORY OF THE JEWISH PRESS IN GERMANY OF 1919–1938
(ON THE MATERIALS OF THE JUDAICA DEPARTMENT OF THE
INSTITUTE OF MANUSCRIPT OF VERNADSKYI NATIONAL LIBRARY
OF UKRAINE)**

The author reviewed the history of the Jewish press in interwar Germany on the materials of the preserved collection of the Archives of Press of the Institute of the Jewish Proletarian Culture of the All-Ukrainian Academy of Sciences in the Judaica Department of the Institute of Manuscript of the Vernadskyi National Library of Ukraine.

Keywords: history, Jews, press, Germany, Institute of the Jewish Proletarian Culture, Judaica Department, Vernadskyi National Library of Ukraine.